

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

BIS IN MENSE PRODIT

Pretium annuae subnotationis, *ante solvendum*, est: in Italia Libellarum 10;
ubique extra Italiam Lib. 15; M. 12; Sch. 12; Doll. 3; Rubl. 6; Flor. 7'.

Inscriptiones et omne genus indicationes pretio aequissimo referuntur, quod est in extremis commentarii paginis
Lib. 0.50 pro unoquoque centimetro quadrato.

Cuncta mittantur ad ARISTIDEM LEONORI equitem, commentarii *VOX URBIS* possessorem et administratorem

ROMA — Via Alessandrina, 87 — ROMA

Subnotatio fieri potest:

IN RUSSIA

Apud GEBETHNER ET WOLF Apud BURNS AND OATES

VARSIAIE POLONORUM

Krakowie Przedmiede, 15

IN ANGLIA

Apud BURNS AND OATES

LONDON W.
28, Orchard Street.

IN CIVITATIBUS FOEDERATIS AMERICAE SEPTENTR.

Apud FRIDERICUM PUSTET S. Sedis Apost. et S. Rituum Congr. Typogr.

NEW YORK 52, Barclay Street.

IN GERMANY

Apud FRIDERICUM PUSTET S. Sedis Apost. et S. Rituum Congr.

Typogr.

CINCINNATI 436, Main Street.

IN CANADA

Apud LIBRAIRIE GRANGER Frères

MONTREAL 1000, Rue Notre-Dame.

RERUM INDEX

De Russorum imperio
Civile liberalium artium officium
De sancto Paulino poeta
De urbe Propertii natali
Custos Massiliensem Maria (Notre-Dame de la Garde)
Ex Caledonia - De studiorum Universitate Glasguensi
Brati Angelici Faesulanii Tabula Petrum apostolum referens Christianos admonentem
Populare Helvetiorum theatrum
De nuperis effossionibus cretensis
Aloisii Clasii "Lusus Pastorales",
De americanarum rerum ostentu ad urbem Uropolim - I. De urbe Uropolitana Buffalo
Arabum mores
Annales
Aenigmata
<i>In tertia operculi pagina:</i>	
Sociis monitum
Per orbem
Varia: Rhinoceros albus - loci

D. Lascaria.

I. Antonelli.

I. Lemette.

Forfex.

Fr. X. Reuse.

Scotua.

Laelius.

A. Costagiani.

G. P.

I. Battanius.

H. Doswald.

A. Vieillot.

Poplicola.

Fr. Palata.

Vox Urbis.

Viator.

P. d. V.

ROMAE

EX OFFICINA FORZANI ET SOCII

M DCCCCI

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

PRETUM SUBNOTATIONIS:

In Italia: Lib. 10 — Ubique extra Italianam:
Lib. 15. M. 12, Sch. 12, Doll. 3, Rubl. 6, Flor. 7½.

BIS IN MENSE PRODIT

POSSESSOR ET ADMINISTRATOR:

ARISTIDES LEONOMI. 6498.

ROMAE — Via Alessandrina, 27.

DE RUSSORUM IMPERIO⁽¹⁾

MIHI *Vocis Urbis* humanitatem iam alias expressa, liceat hodie, Rakovitzi doctoris sequenti sententiam, iam in pluribus commentariis relatam, Augustos et cives meos, qui reipublicae et civitati praeasunt, bene non modo de Europaeis gentibus, sed prorsus de humano genere meritos optime proclamare. Idque eo magis quod demirer tot inter viros assurgere fere neminem, qui debita decoret laude principem potentissimum, populumque paene innumerabilem, locis ferme infinitum et omni copiarum genere abundantem, qui, repudiato iure belli, quo valde possent, iura pacis primum ipsi tuenda proposuerint, atque imperioso gladio pacis leges et iustitiae praedicaverint anteponenda.

Undenam haec silentii sententia omnibus fere communis? Utinam sit *biblicum* illud: « Et erit opus iustitiae pax, et cultus iustitiae silentium »!

Certe laus praestantior a conticescentibus quam a plaudentibus est; sed non dubito fore, immo et esse quamplures, qui, alienis inhiantes opibus et regionibus, iam ab inde omnibus precibus benesuadam pacis Russiam diris devovent. At non in manu et voluntate hominum omnia sunt, sed cuncta parent dominationi providentis Dei, qui saecula distribuens attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter».

Non humana, sed divina refero verba, ut cuique pareat me Deum credere quaeque curantem, et singula vocantem opportuno tempore ad absolvendum opus illud ingens, quod « vivificavit », ut ait Propheta, « in medio annorum ». Hinc acquiescenti ei, quae « secundum pietatem est, doctrinae, quasi lucernae ardentis in caliginoso loco », magna mihi spes de cibis meis est, et de patria mea; decretum quippe irrevocabili iudicio fuit: « Iustitia elevat gentes, miseros facit populos peccatum! »

* *

Peccatum vero maximum omnium censendum cuique viro cordato bellum est, aut gratis, aut ambitione mala, aut avaritia susceptum. Quot enim in bello occisiones, rapinae, sacrilegia, infanda dictu effrenis communia militibus patrantur, tot ille videtur optare, qui bellum paci praeferat, vim

(1) In mentem sociorum revocamus quae iam alias monuimus, de rebus publicis non aliter ac de litteris et bonis artibus sociis scribentibus libertatem dicendi esse concessam, dummodo a *Vocis Urbis* proposito et humanitate longe ipsi non abeant. — v. u.

rationi, arma consilio. Ius autem non in vi, sed in intellectu, sicuti non in procellis atque turbibibus iucunditas bonumque camporum; neque villicum credo quemquam fore, qui, optione data inter furiam ventorum, effusos imbræ, grandines, inundationes, sidusque horrendum, et pluviam suavem, mitemque, levesque Zephyros, illa malit, eligatque præ istis. Addite nunc quod laboris et impendii sit populis exercitus alere enormes, arma quotidie nova parare, emporia armorum et retinere et sustentare, periculum quotidianum ex hisce armatis, quippe « qui gladium portat » non sine causa gladium portat, et videbitis quam cum sapientia Caesar voluerit noster ut armatae paci, horrentque cuspidibus porrectis prævaleret iudicium tranquillum, quo seniores iuri locum inter nationes civitatesque statuerent. Evidet enim diceremus de urbe, in qua cives armati semper pugione et ballistis per plateas, per vias quamvis pacifice versarentur?

Atqui idem dicendum de gentibus; nam societas civilis exemplar politicae societatis est; utraque autem speciem affert domesticae societatis, in qua parentes bene morati non sinunt inter filios cultro et baculo dirimi quaestiones, sed sua voce et iudicio. Brutis violentia, hominibus ratio, divinaque lex; quae duo ultima populus qui deposuerit vimque armorum prætulerit, naturam dignitatemque humanam respire mihi videtur, ut cum animantibus conquiescat.

Quapropter Nicolaus noster bene de pace meruit, ubi non modo de pace universalis patri morituro sponponit, sed Gallorum reipublicae, ipso patre suadente, amicam porrexit manum, ut sociato foedere simul de pace curarent. Vos enim, quae publice acta sunt, haec scitis, at illa forsitan ignoratis, quae Alexander III moriens effect. Accersitos quippe proprius et filium et nurum, quibus foret post se cura imperii, non modo monuit illo supremo morientis monitu sacro de pace tuenda ac de foedere cum Gallis retainendo, sed manu indicans pendentem a pariete tabulam, in qua Parisiorum urbs pulcre picta eminebat: « En », inquit, « coram vobis est magna gentis urbs princeps et caput. Sanctam post Russiam nostram, ante omnia vobis amanda, tuenda, in deliciis, in oculis habenda. Magna fide cum ea foedus initum colite, retinete ». Quibus præceptis paternis Augusti nostri parentes et obsequentes ostenderunt satis et quanti facerent sapiens patris dictum, et quid in animo sit Imperatori absolutis gaudenti dominiis, cum reipublicae præ certis populari manus porrexit, eiusque est usus

hospitio solemnibus festis acceptus, plausuque incredibili quasi in complexu amico retentus.

Neque minus, quam extra, intus Russia nostra per liberales, ut aiunt, graditur vias, lento tamen pede, ne commotio fiat; nam vetus pro: verbum est vitae hominum unile, nec minus utile vitae civitatis, « quidquid mutandum, paulatim mutandum », ne damna fiant privatae publicaeque rei, neque motus periculose aliud plentielventur. Apud nos eadem libertas vulgandi scripta, quae in Gallia iam fuit. Scholæ, athenæa, iudi ubique excitantur ad imbuendos pueros, quorum parentibus, immo et pueris ipsis suadere conatur homines non de solo pane vivere, sed etiam de scientia, cultu, disciplina. Ceterum quanta cum sapientia, quae in rectoribus gentium prudentia nuncupatur, cum sapientia ista fiant clara eluet ex abolitione servitutis. Quae enim apud Americanos abolitio teterimum, diuturnum, cruentissimumque bellum provocavit, apud nos, longe frequentiores numero populos, sine tunuatu latet est. Diu præparata libertas præparaverat animos, tempus conciliaverat novis iussis, antequam lege vim obtinuerent, domesticas res et publicas, et quieto pelago imperii libertatis aura perdidavit. Nonnullos latifundiorum dominos tyrannice dominantes in servos lex illa vehementer angebat; nemo tamen fuit qui reluctaret, quia prudentia optimi principis iam inde monuerat ac disposuerat ut in pace quaeque essent, prænuntians omnia,

Telaque visa magis, quam non præviso, feruntur.

Nostra quaeque, inquam, singulis moderante, Augusti prudentia, pergit in melius quotidiano quasi per gradus; ecquid si lente? In præcipiti nulla salus, nulla securitas: « Festina lente! » iussit veterum sapientia; et hanc tenemus.

Festinamus lente! Quamnam in metam?

Nempe in eam, quam propositus Deus, in quan omnes populi properarunt, et volentes nolentes aut vadunt, aut impelluntur iqvibilibi manu. Erit fortasse tempus, quo Petrus Romanus et Petrus Russus, qui (mirare secretum Dei!) in cognomine gentis Romanus iam est, miscebunt oscula, miscebunt amplexus, et reconciliata matri filia, « erit unus ovile, et unus Pastor ».

Quod ubi fieri, in pace erit orbis, multum et optime de caritate, quae via ad Deum est, Russia merente, et regnum Christi tente, firmante potentia, lege, consilio.

D. LASCARIS.

COMMENTARII "VOX URBIS", INDICES SINGULI

IV num. ann. IV.

Iosephus Verdi I. ANTONELLI.
De communis omnibus gentibus eloquio constituendo - N. CAPO.
De prima Christianorum persecutione deque epistola quadam Pseudoseneae iniuria neglecta - F. RAMORINO.
Ampliorum monumenta - LAELIUS.
Pao. Brutii - R. PANCARO.
Novae Summi Pontificis litterae de « Quaestione sociali » - FORFEX.
Chronologia Christi Domini - P. A. M. ROVITTI.
Horae subsecivae - In pueruli mortem matris lamentatio - A. GALIRIO.
Communia vitae - Per aquam glaciem abeundis ratio - H. D. V. PIERALICE.
Annales - POPLICOLA.
Publici per orbem coetus legibus ferendis - SCRIBA.
Librorum recensio - H. P. AENIGMATA - DEDAMMA.

In tertia operculi pagina:
Per orbem - VIATOR.
Varia: Recensiones singulares - Nosocomium novi generis constitutum - loci - P. d. V.
Sociis monitum - A SECRETIS.

V num. ann. IV.

De litterarum certamine a commentario Vox Urbis indicio iudicium sententiae:
I. - F. RAMORINO.
II. - P. ANGELINI.
III. - A. CIMA.
Posturam mentis seruimus gaudia - FR. X. REUSS.
De « Christiana democratio » - P. ROSSANI.
Senatus et popularium oratorum aedes Vindobonae - FORFEX.
Ex Germania - De populari quadam Germanica Societate - P. ALT.
Lympha in vesiculos pueri ingesta - LAELIUS.
Böhlus pictor - G. P.
Quaestiones inter socios propositae - De una eademque apud omnes pronuntiatione latina - A. SORDET.
De statuta hominis - M. LANI.
Communia vitae - Per aquam glaciem abeundis ratio - H. D. V. PIERALICE.
Annales - POPLICOLA.
Publici per orbem coetus legibus ferendis - SCRIBA.
Aenigmata - I. CASTELLI.

In tertia operculi pagina:
Per orbem - VIATOR.
Varia: De Sinensi « Encyclopedia » - Nullam in posterum squarum victoria? - loci - P. d. V.

VI num. ann. IV.

Leoni XIII P. M. - A. CERASOLI.
Ex Europaerorum foedere publica fura commoda - P. ROSSANI.
Crucis historia - (ex ineditis) M. ARCELLINI.
De popularibus athenaeis - I. ANTONELLI.
Circa musicam animalium quid sentiant - P. ALEXIS.
Novus e Societate Iesu commenticiorum fabularium auctor - SENIOR.
Ex Americis - De cataractarum Niagarae hieme - H. DOSWALD.
De sapientum inventis nonnulla - M. LANI.
Communia vitae - Per aquam glaciem abeundis ratio - H. D. V. PIERALICE.
Lollius sive de provecta latinitate - P. ANGELINI.
Horae subsecivae:
Monti Regali vale dicens - I. SOLA.
Ad Sanctam Ritam a Cassia vulnus Spinac D. N. I. C. in media fronte referentem - I. ROTATI.
De Petro et uxore eius - I. BATTANIUS.
Vita functi viri clariores - I. F.
Annales - POPLICOLA.
Publici per orbem coetus legibus ferendis - SCRIBA.
Librorum recensio - P. A. - H. P.
Aenigmata - F. PALATA.

In tertia operculi pagina:
Per orbem - VIATOR.

Varia: Utilisne terraemotus? - Quid colligatur in perscrutatione digitorum - Nasus Cyclope dignus - Discipulorum respublica - Quae apud Iaponenses - loci - P. d. V.

VII num. ann. IV.

De opificum desertionibus - P. ROSSANI.
De saeculo XIX iudicium - SENIOR.
Litterarum hominum aerumnae et gaudia - A. BARTOLI.
Crucis historia - (ex ineditis) M. ARCELLINI.
Biblicae antiquitatis vestigationes novissimae - G. P.
Christus homo a triumpho ad sepulcrum - LAELIUS.
De librorum commercio apud Romanos - D. TAMILIA.
Lollius sive de provecta latinitate - P. ANGELINI.
Ex Rumenia - B. ATHANASIUS.
Comunia vitae - De Paschalibus dapibus - H. DE VECCHI - PIERALICE.
Annales - POPLICOLA.
Publici per orbem coetus legibus ferendis - SCRIBA.
Librorum recensio - I. F.
Aenigmata - I. BATTANIUS.

In tertia operculi pagina:
Per orbem - VIATOR.
Varia: Automobile amphibium - Novum ignis lucisque genus - Num in luce vita? - Arcana lacuum conubia - loci - P. d. V.

VIII num. ann. IV.

De graecis litteris tuendis in scholis secundi ordinis - N. CAPO.
De « Legenda Trium Sociorum » - F. RAMORINO.
Crucis historia - (ex ineditis) M. ARCELLINI.
De Sibyllis - G. P.
Insanientis sapientiae placita - A. CERASOLI.
Lollius sive de provecta latinitate - P. ANGELINI.
Ex Batavia - De certamine poetico Hoeufftiano - G. B. SPRUYT.
Communia vitae - De Paschalibus dapibus - H. DE VECCHI - PIERALICE.
Ex Americis - De rebus civilibus varia - H. DOSWALD.
Annales - POPLICOLA.
Publici per orbem coetus legibus ferendis - SCRIBA.
Nicolai Machiavelli sententiae de regni administris - C. DEHO.
Librorum recensio - P. A.
Aenigmata - H. GUEPIN.

In tertia operculi pagina:
Per orbem - VIATOR.
Varia: Divinatio per chartas lusoriarum - A quo Americanas nomen? - Quid de humano genere XXI° saeculo? - Tribus diebus Atlanticus praetermissum - loci - P. d. V.

IX num. ann. IV.

Poetic certaminis victor argenteo numismate decoratus - FR. X. REUSS.
Kalendis Maiis MCMLI - I. TONILO.
De latina lingua in popularibus athenaeis - H. D. V. PIERALICE.
De Sinensis Milesiis fabulis - A. COSTAGGINI.
« Typographia » ac « telegraphus » apud antiquos - R. PANCARO.
De Tertulliano rhetore - I. MARRA.
Crucis historia - (ex ineditis) M. ARCELLINI.
Arabum mores - A. VIEILLOT.
Lollius sive de provecta latinitate - P. ANGELINI.
Quorundam animalium viae, pugnae, instinctus - M. LANI.
Ex Americis - De praeside Mac Kinley suo muneri initio - H. DOSWALD.
Annales - POPLICOLA.
Publici per orbem coetus legibus ferendis - SCRIBA.
Librorum recensio - I. F.
Aenigmata - I. BATTANIUS.

In tertia operculi pagina:
Per orbem - VIATOR.
Varia: Paschalis currus et Columba Paschatis, Florentiae - Cornix et bellum - Infernane dicenda urbs erit?... - loci - P. d. V.

X num. ann. IV.

E Sinis novissima dubia - P. ROSSANI.
De latina lingua in popularibus athenaeis - H. D. V. PIERALICE.
Iaponiorum fabulæ commenticiae - A. COSTAGGINI.
De sancto Paulino poeta - I. LEMETTE.
In saeculum XX a reparata per Christum hominum salute - FR. X. REUSS.
De planeta Marte - ALPH. DE SIBYLLE.
De Sibyllis a Raphaele Sanctio pictis - LAELIUS.
Nuperae effossiones in Graecia et Mycenaea actas - G. P.
Ludi veteres et recentiores - De « digitorum micatione » - SENIOR.
Napoleonis ingluvies - I. ANTONELLI.
Lollius sive de provecta latinitate - P. ANGELINI.
Horae subsecivae - In Iosephi Verdi obitu - A. PIZZUTO - Graphis ex vero adumbrata - I. FEDELE.
De tabaco nonnulla - P. ALEXIS.
Annales - POPLICOLA.
Publici per orbem coetus legibus ferendis - SCRIBA.
Librorum recensio - P. A. - H. P.
Aenigmata - F. PALATA.

In tertia operculi pagina:
Per orbem - VIATOR.
Varia: Insanienti restituta mens per singularem interpretationem - loci - P. d. V.
Epistoliarum commercium - A SECRETIS.

XI num. ann. IV.

De arbitris lege adeundis - P. ROSSANI.
De graecis litteris tuendis in scholis secundi ordinis - N. CAPO.
Musica et excellentes ingenio viri - SENIOR.
De Hieronymo Venantio deque eius libro qui « Callophilia » seu « de pulcri amore » inscribitur - MARCUS BELLI.
Divini Spiritus repraesentatio apud Urbevetanam civitatem - ALOISIUS FUMI.
De urbano templo S. Caeciliae deque recentibus in ipso effossionibus - ROMANUS.
Quorundam animalium viae, pugnae, instinctus - M. LANI.
Communia vitae - Peregrinatio per cubiculum - H. D. V. PIERALICE.
Lollius sive de provecta latinitate - P. ANGELINI.
In Iosephum Verdium - A. CERASOLI.
Latinae adnotatiunculae - Factio, Seditio, Rebellio, Tumultus - FORFEX.
Annales - POPLICOLA.
Publici per orbem coetus legibus ferendis - SCRIBA.
Librorum recensio - I. M.
Aenigmata - I. BATTANIUS.

In tertia operculi pagina:
Per orbem - VIATOR.
Varia: Funera canis - Nova in latrones ex apibus arma - Photographia ex electride - Bibliotheca Babylonensis - Utilitas ex fumo - loci - P. d. V.

XII num. ann. IV.

Victis atque victoribus quae sit in coloniis fortuna - P. ROSSANI.
De humaniorum litterarum progressu post recentissima physicorum incrementa - Ex scriptis MAURI RICCI.
De disciplinis pueris traditis apud Romanos - G. P.
Par viatorum - De vita humana meditatio - FR. X. REUSS.
Ex Americis - De urbe Pittsburgensi - H. DOSWALD.
Sapientum inventa - Sol in servitatem redactus - Vita in metallis - M. LANI.
De Clasio poeta - v. u
Adamantium fulgidissimae gemmae - A. COSTAGGINI.
Arabum mores - A. VIEILLOT.
Annales - POPLICOLA.
Publici per orbem coetus legibus ferendis - SCRIBA.
Librorum recensio - X.
Aenigmata - F. PALATA.

In tertia operculi pagina:
Per orbem - VIATOR.
Varia: Interdum quanti sit induere vestes alienas - loci - P. d. V.

similitudinem habent, quae satis tanta mater est. Argumento videlicet differunt. Nunc sancti martyris genus et originem describit, et sancta eius in Ecclesia munia; nunc miracula commendat, quibus athletae Christi sepulcrum nobilitatum diffusumque est

*in omnes
Felicitate terras mirabile nomen (1).*

Stilus aquabilis, uno tenore fluit, gratiamque retinet atque elegantiam evangelica, ut ita dicam, simplicitate pietateque permixtam. Quae nota in omnia Paulini poemata cadit. Nam « poetarum (quos perfecte callebat) adeo erat oblitus, ut ne eos quidem nominare auderet, veniamque ab Severo (amicu suo) postulaverit, quod aliquid de poeta Virgilio assumperat a studio monachi alienum » (2).

Obiit sanctissimus praesul anno Christi 431, et eius obitu « totus pene orbis ingemuit. Flevere fideles et infideles. Denique non solum Christiani, sed Iudei atque pagani ingenti fletu, scisis vestibus, ad eius exsequias convenerunt, et creptum sibi patronum, defensorem, tutorem una omnes voce planxerunt » (3).

Scripsit Paulinus carmen quoddam in ethnicos, in quo multam eruditionem et spiritum eloquentissimum reperis. Huius initium hic referre iuvat, quo animadversionibus in sacrum nostrum poetam finem imponamus:

*Discussi, fateor, sectus, Antonius, omnes,
Plurima quaesivi, per singula quaque curri;
Sed nihil inveni melius quam credere Christo.*

Simplicissima, grandissima atque suavissima vox! Hanc utinam audiant et intelligent qui errorum vanitate iactati, haerere nullibi possunt, neque unquam subeunt veritatis felicitatisque portum.

I. LEMETTE.

DE URBE PROPERTII NATALI

MAGNA quidem cum laetitia sociorum scripta accipimus, in quibus formae illius, quam animo comprehensam habemus ac per commentarium nostrum vulgare conatur, commercium aliquod constitutum reperiamus; latino sermone expressa dico, quae prodeant cuiusque viri docti sapientiae suae monumenta.

Quae inter recens cl. v., atque item iuvenis admodum, Raphaelis Elisei dissertatio de urbe Propertii natali referenda, cuius summam libenter praebeo; atque utinam spatii angustiae non prohiberent quomodo integrum sociorum ad utilitatem simul et incitationem exhiberem (4).

De loco Propertii natali pro exploratis habemus Propertium natum in Umbria (5); municipem Propertii fuisse atque genus ab eo duxisse Paullum Passennum poetam, aequalem et amicum Plinii Iunioris (6); Asisii, in Umbriae oppido, titulos repertos cum Propertiorum, tum Passennorum, item utriusque simul familiae adoptione coniunctarum, neque ullum e ceteris Umbris oppidis, tale quid, nisi commentarium, proferre. Itaque cum iam sic ex lapidibus aperiisse liqueret Asisium urbem patriam poetae fuisse, Eliseius rem confirmat locos elegiarum ad trutinam

(1) Carm. VI. (2) Ex Sancti Paul. Vita. (3) Ibid.

(4) De urbe Propertii natali Eliseius italice iam scripsit opus, cuius in *Vox Urbis* notitiam dedit F. Ramorino (an. I, n. II).

(5) PROPERT. I Eleg. XXII, 9-10; IV, I, 64, 121.

(6) PLIN. VI Epist. XV; IX, XXII.

vocans, quorum primus « situm », alter « formam », tertius denique iterum situm et formam, atque etiam « nomen » urbis docet.

Itaque hi sunt primi loci versus:

*Qualis et unde genus, qui sint mibi, Tulle, Penates,
Quaeris pro nostra semper amicitia.
Si Perusina tibi patriae sunt nota sepulcra,
Italiae duris funera temporibus,
Cum Romana suos egit discordia cives
(Sic mibi praecepue, pulvis Etrusca, dolor:
Tu projecta mei parpessa es membra propinquai,
Tu nullo miseri contagis ossa solo),
Proxima supposito contingens Umbria campo
Me genuit terris fertili uberibus.*

Tria haec monere lectorem sibi tunc proposuit poeta, qualis ipse genere esset, unde eius genus esset, qui essent Penates; hoc est qua gente, qua e regione, quaque in urbe ortus esset: quod quidem sermone perquam presso, more suo, ita facit, ut, ni alii ipsius poetae succurrerent loci huius lucem afferentes, non ita plane aut levi opera quis huius arriperet sententiam.

Umbrum igitur se genere profiteretur; ex ea vero parte Umbriae editum, quae proxima esset Perusini Romanorum sepulcra (id est bello civili inter Antonium et Octavianum occisorum), eaque demum in urbe quae « campo supposito contigeret » sepulcra, loco « fertili uberibus terris ».

Ex rebus quae inter Propertii interpretes in controversia adhuc versantur, una de « Perusinis patriae sepulcra » est, quam primam aggreditur Eliseius, animadvertis propter immutatam vetustate locorum faciem, plerosque diu doctorum hominum eam falsos habuisse: verum omnis quidem dubitatio, si studiosius in rem esset inquisitum, dimidio saltum ante saeculo, plane hinc quoque esset sublata.

Ita enim scriptor noster: Modicus collis sub radibus montium Perusinorum, 111 mill. passuum longe circiter a Perusia, consurgit, quocum revera proxima Umbriae, uno Tiberi interiecto, planities contingens est; unde si quis ortum solis spectaverit, hanc tantum extremam Umbrae regionis partem videat, adversum autem Subasium montem, cuius clivo oppidum Asisium applicatum. Hoc vero in colle ita multa, ab exeunte iam saeculo XVIII, praesertim sexagesimo ab hinc anno, in lucem vetustissima prodierunt sepulcra, inter quae per insigne illud Volumniorum monumentum, ut nulli prorsus cunctandum videatur quin, usque a Perusiae primordiis, publicus is locus funeribus fuerit destinatus. Quo quidem minime a vero abhorre videtur omnes utriusque partis milites bello civili caesos delatos fuisse, ita sane ut per opportune de iis mentio fieret a Propertio, tanta etiam in memoria omnium haerente clade, maxime vero cum praecipuum ex eo bello dolorem se perceperisse poeta fateatur, quod sui propinquai militis, qui ex hostibus integer evasisset at « ignotis » inde « manibus » super Etruscis montibus esset interfectus, « nullo miseri solo dispersa ossa contegerentur » (1). Quod si devius hodie ille clivus est, neque nisi per angustas semitas adeundus, non ita olim eundem fuisse plane testatur veterum usus, qui secundum principales vias sepulcra disponerent, tum etiam quod ea rectissimum idemque brevissimum ad Perusiam ab Umbra valle accendentibus iter esset. Per hanc ergo viam facile ivisse aut esse iturum opinari poterat iure poeta Tullum amicum, qui, ipso Propertio teste, peregrinationum perquam erat studiosus.

At, si natalis domus a poeta indicatur situs, forma etiam urbis ostenditur, atque ita, ut, quamvis circum-

(1) PROPERT. I Eleg. XXI.

locutione rursus de ea tetigerit, aliquid tamen memoraverit quod eam accurate depingeret, atque a ceteris omnibus vicinis plane discriminaret. Sic enim scribit:

*Ennius birsula cingat sua dicta corona:
Mi folia ex hedera porrige, Bacche, tua,
Ut nostris tumefacta superbiat Umbria libris,
Umbria Romani patria Callimachi.
Scandentes quisquis cerneat de vallis arces,
Ingenio muros aestimet ille meo (1).*

Atqui cum Propertius unus adhibuisset adiectum « scandens » idque bis de urbe tantum natali agens, facile est coniicere eum, diligentissimum in descriptionibus, ut suas cuique notas semper adpingeret, « scandens » illud sufficere putasse ad urbem suam facile dignoscendam: nōque iniuria ait Eliseius - si rem recte perpendamus. Etenim qui Asisium viderunt, illos profecto non fugerit exedificatum hoc esse transverse, dimidio in colle, ita ut dominus rectis sere ordinibus, super alium alio, dispositae sint, atque scalae velut speciem exhibeant (2). Quod ita magis esse debuit antiquis poetae temporibus, cum quae modo urbs orientem occidentemque versus recentioris aevi brachia porrigit, abessent, ipsa contra urbs ad collis verticem propius quam hodie accederet, maxime autem integri starent qui ad domorum, quos diximus, ordines firmando praeculti muri constructi erant, quorum adhuc conspicuntur reliquiae. Cum autem « scandere » (a quo etiam « scala ») proprio sit « per gradus consurgere », quae unquam aptior vox ad effingendam poetae urbem, i. d. Asisium, cuius nulla inter vicinas esset similis?

Sed tum-cum verbum « scandens » reddit, ipsius urbis cum nomine coniungitur:

*Umbria te notis antiqua penatibus edit,
(Menier? An patriae langitur ora tua?)
Qua nebulae cavo rorat Mevania campo,
Et lacus aestivis intepet Umbri aquas,
Scandentesque Asis consurgit vertice murus,
Murus ab ingenio notior illa tuo.
Ossaque legisti non illa aetate legenda
Patris, et in tenues cogeri ipsa lares:
Nam tua cum multi versarent rura invinci,
Abstulit excultas pertica tristis opes (3).*

Ut non sequar Eliseium de « notis penatibus » de Mevania (hodie Bevagna), de lacu Umbro id est de Clitumno flumine disserentem, ubi acute ipse adnotat cum Clitumno Mevaniam a nonnullis Romanorum scriptoribus simul memoratam esse, praecepue ob taurorum Mevenatum commercium qui lovi Clitumno sacrificarentur, ita prorsus ut alterum horum alterum saepe nomen necessario fere vocaret (4), eum indicabo lectionis « Asis » pro « Axis » et « arcis » strenuum pariter ac modestum adsertorem, quippe demum adfirmet veri simile esse urbis illud nomen pristinum fuisse, iuxta Asisium recentius aliquandiu servatum; meque tandem ab eo dimittam blandam illam salutationem ex animo iterans quam ipse, perfecto opere, accepit a Joanne Baptista Gaudio: Macte ingenio diligentiaque esto, adulescens lectissime!

FORFEX.

(1) PROPERT. IV Eleg. I, 61-66.

(2) Cfr. Asisii prospectum in nostri comm. n. XV, an. II.

(3) PROPERT. ibid. vv. 121-130.

(4) Cfr. VARG. Georg. II, 136; LUCAN. I, 473; SIL. ITAL.

IV, 546; VI, 642; STAT. Silv. I, 4; IUVEN. XII, 10; CLAUD.

De VI cons. Honori, 506, et in Epigramma. Descript. arm. Prae-

terea SUET. Collig. c. XLIII; COLUM. De re rust. III, 8; LAT.

PAGAT. Paneg. ad Throud. IV; VIB. SEQUEST. De fluminis, etc.

CIVILE LIBERALIUM ARTIUM OFFICIO

HODIERNA vitae communis duas in factiones, ut ita dicam, praecipue distinguitur: altera quae libertatem quoque patro propagnat, altera quae consociatis bonis vivendum quam maxime censet; non enim in iis tantum, quae philosophiae aut iuris sunt, sed in bonis quoque artibus socialistarum consilia prodeant. Haec, si quis obiter recolat recentiores litteras, Europeas maxime, ubique gentium iam conspicere perspicet, charissimosque scriptores dinumerabit, novatorum in agmen sponte cooptatos: Tolstoi Russus, Hugo et Zola Gallorum notissimos, Burns, Morris, Swinburne Anglos, Björnson Norvegum, Carducci, Rapisardi, De Amicis, Negri Italos, quorum nomina fama signavit. Quibus legio addenda est eorum, qui sua opera non calamo tantum, sed et scalpro et coloribus edidere, vel in scenam protulerere hoc uno sin proposito, ut humiliorum sortem

aliquam in communione eorumque in eis operibus pictoribusque omni iam conspicere possunt, quae opa agricultorum, seu opificum, seu misericordia omnium reddere sua arte dolores. Malunt enim agricultores sensuere, morbo, torido, sole prostratos effingere, vel dulcis innixos at pungit, sibi summo labore comparent, vel ebrios vido vinoque onifex, tetras per tabernas, unico sibi redito solito ludentes, vel Spartacus in dominos dedito ferro perducent. Haec proculdubio ut animos convertant, commovent, moneant.

Aliquid postea humanum et misericordiam cum virtutibus per artifices opera effusum, hinc licet tribovere fuisse, sed etiam, vel inopinato anchorum artificis, humorum, atque ipsius liberalium artium. Hoc enim opera libens parte estimant, quorum protagonista, nisi sit deus, quisque Iudicines parat et statim, a principis civitatum condicione vel

Liberales vero, armis, dum, natura quadam sua, praeter conscientiam vitae rationem, ad altiora intendunt atque eriguntur, neppur quodammodo obtineant nimis. Tunc plane, ut, quamvis historiam vel litteras actiones homines recolant, aut hodierna quaeque sit visus, futuri tamen eventibus, inservientem spatio vive docendo, maxime prospiciant, neque ad nova fata impinguata civium animos inclinare amittantur, quae superius esse in

Quare si quae quandam constituantur ab artificibus scholae quarum nil praeluceat conatus, illi ut collectamente sis opera sint, exquisitique ludicrio atque selectoque manipulo dilectorum inserviant, qui veniente tamquam ex fonte hanibalem sibi sequuntur, atque ipso sub ortu illimitate deuovent. Contigitque haec non auctoriam docuit historia, sed recensiones anni, dum effunduntur magis magisque litterae artiumque profertur ambitus, perspicue magis, ita monnerunt. Inde saeculo decimoquinto volente turgidorum scriptorum inanes conatus, inde Arcadum vacui sonitus lususque pueriles; inde, oriente decimonono saeculo, parata brevi classicorum ordinis funera, qui ut Napoleonum superbae adularentur, monumenta ex Augusti saeculo vestes, inutilia passim, quamvis splendidae ac compissima, fundebant carmine; inde pariter, restituta mox Europea quiete, neo-classici idem fatum experti, quorum eruditissima sane atque miro stilo condita opera legentes paucos, intelligentes pauciores adepta sunt; inde tertio contigit novissimo agmin, cui placuit a symbolo aut a decadentia sese vocare, extremo hoc nomine tributo aptissime: qui quidem rati se selectissimum quoddam constituere per humanum

genus omne sacerdotium, exquisitissimis formulis condiderint sibi artem, ut quidquid pulcherrimum esset ignotum aut impervium plurimis, ipsi elicerent, cudent, expolirent, permulerent, eoque solitario gaudio beati, ceteros per tenebrarum crassitudinem vagantes non tam misererentur, quam et despicerent potius, et negligenter. His itaque etiam mox decreta fato mors, eorumque opera, decadentibus paulatim novae Isidis cultoribus, in bibliothecis aliquantulum renident primum, dein oblivione obruentur.

Est enim longe aliunde operum ingenuarum eruenda medulla ut diu florent, vivant, ut auctoris nomen posteris indeleibile tradant. Quam praestare debent aut praesens historiae condicio, aut suae civitatis communia gaudia vel vota, vel maxima quaeque gesta, aut incrementa, aut melius aequalium abditi forte moeres, inconditi luctus, aut non revelati animorum angores, unde nis quaeque quisque calamo aut scalpro elicuerit, omnes statim, qui yiderint, qui legerint unanimi afflato consentiant. Tolstoi ille Russus, sagax quidem philosophus non minus quam peritissimus scriptor, de authoris liberalium artium disserens, haec probe animadvertis ex earum intima indeole esse; haec nemo impune negliget, qui carmen aut drama, statuam vel musicen undique bonam, pulcram, veram ut effingeret studuerit.

I. ANTONELLI
DE SANCTO PAULINO POETA⁽¹⁾

Quid de Paulino Nolanae urbis episcopo diccam? ait Baptista Mantuanus. « Nonne pulcherrima quae adhuc existant et semper existabunt excudit poemata? Cum adhuc adolescentulus essem, et a studiis ecclesiasticis, illius aetatis more, abhorrem, forte in ea poemata incidi, et carminis suavitate delectatus, animum ad res divinas paulatim appuli, et ex illo tempore litterarum sacrarum studiorum fui». Hac laude nunquam ferme in poetam aut illustrior, aut magis solida collata fuit. Namque ea litterarum, poesios imprimis, maxima laus est, si nos cultores a virtute, cui fortassis erant dediti, ad veri pulchritudine normam, virtutem abducant. Inest enim poetis ignis illius divini, quo mentes vigent, exquisita particula, quam si excitaverint, quocumque flammis emittent, quibus non modo resistentur homines, verum etiam ad indefessum virtutis studium exardescant. Hinc vere dupli, titulo e poetae » dicens, quippe qui et scribendo optima singant, et cum leguntur optimas facient mentes. Hinc vero nomine. Poetica dicta est praeclara vitae emendatrix.

iam vero ad hunc nobilissimum Poeticas finem asequendum, nemo Paulino nostro aptior, nemo, ut ita dicam, instructior. Is enim, ut erat Spiritu divino affatus (2), ex ipso ignis divini fonte flammis in orbem diffundendo hauriebat. Inde factum est ut quod exemplo potissimum suis aequalibus praesterit, hoc idem suis scriptis hominibus cunctae memoriae praestet. Carmina quippe sanctissimi Præsulis (nam de eius epistolis alias diximus) eiusmodi sunt, quae probitatem vitae commendent, christianaque foveant pietatem. « His enim plurima ecclesiasticae disciplinae, antiquitatis et historiae monumenta continentur, necnon præcipua Evangelii præcepta et consilia » (3).

(1) Cfr. an. IV, n. X.
(2) Carminis inceptor Christus mihi munere Christi
Iudee peccator Sanctum (sc. Felicem) et caelestia fari.
(3) Ex pref. Paris. editionis.

Poematum Paulinianorum, quae adhuc exstant (1), nullum est quod tractet argumentum a religione remotum. Sunt enim aut precatioes ad Deum, aut psalmorum quorundam paraphrases, aut epistolae ad amicos super divinis negotiis, aut carmina in Sanctorum honorem exarata. Quorum præcipua sunt epistolae ad Ausonium et carmina in sancti Felicis martyris Nolani laudem.

Paulinus, quod omnes bene norunt, Ausonio magistro primum ad litteras addiscendas, deinde familiarissimo amico utebatur. Is aegre ferens discipulum, non modo bonis omnibus et humanae vitae voluptatibus, sed etiam Musis profanis nuntium remissee, continuo Christi asseciam epistolis amore querelisque plenis lacessebat, ut, si posset, animum mutaret, atque a proposito sequendo deterraret. Neque his quidquam motus est Paulinus. Nam ad Ausonium ait (2):

Quid abdicatas in meam curam, Pater,
Redire Musas præcipis?
Negant Camoenis, nec palent Apollini
Dicata Christo pectora...
Vacare vatis otio a negotio
Et fabulosis litteris
Vetus (Deus) suis ut paramus legibus,
Lucemque cernamus suam.

Quibus in versibus omnem habes rationem qua se Paulinus adversus Ausonium aliosque virtutis sue obtrectatores defendit. Quippe sanctissimus vir, ut Apostoli verbis utar, « loricam indutus iustitiae, sumensque scutum fidei », solum rerum fugacium caducarumque vanitatem prætendit, quo se suumque vivendi modum ab nimia amicorum reprehensione tueretur. Scribit enim:

Aestus inane, quos moveat vilas labor,
Praesentis aevi tramite,
Abolet futuras cum Deo vitae fides (3).

Velim Pauliniana poemata legant, qui se irretitos sentiunt mundanarum rerum illecebris. Generosum hinc haurient spiritum quo
... strepitusque furi, rerumque tumultus,
Cunctaque divinis inimica negotia donis,
El Christi imperiis et amore salutis
aborrebunt (4). In sancti Felicis laudem quotannis Nataliū carmen pangere solebat Paulinus. Martyris enim virtus, Romanae reipublicae senatorem et consularem virum in sui rapuerat admirationem, eoque cum pietatis adduxit, et ut ad tumulum sancti Felicis Deo servire, fores ecclesiae aperire, manu limina munditie curare, nocte eam sacris exculpi servare, et in isto munere viam claudere vehe- menter optaret (5). Hinc mirum non est illum in sancto martyre laudando et multum fuisse et ferventissimum. Venam insuper nutriebant nonnulli a sancto patrono accepta beneficia. Namque cum Narbone in Italiam mari iter pararet, ad huius confugit opem, ut commotam sedaret tempestatem, ipso Paulino teste :

Maria intravi, duce te, quia cura pericli
Cessit amore tui; nec te sine: nam tua sensi
Præsidia, in Domino superans maris aspera Christo;
Semper eo et terris, te proper, tutus et undis.

Quamquam autem Natalitia illa carmina in eiusdem viri laudem concinnata sint, non eam tamen

(1) Nam inter opera Paulini que ad nos non pervenerunt, poema recensetur hexametris versibus de regibus ex Suetonio collectis, in quo maximam laudem est adeptus, si Ausonio fidem addas. Is enim ad illum: Coegisti in epitomen tres libros Suetonii, tanta elegantia, solus ut videare consecutus quod contra rerum naturam est, brevitas ut obscura non esset».

(2) Poema X. (3) Ibid. (4) Ibid. (5) Ex eius Vita.

BEATI ANGELICI FAESULANI TABULA

PETRUM APOSTOLUM REFERENS
CHRISTIANOS ADMONENTEM

BEATI Angelici Faesulan tabula, quae Florentina in celeberrima pinacotheca ab «Officiis» nuncupata asservatur, ingenuis coloribus, ut erat artificis piissimi consuetudo, Petrum refert primos Christi asseclas evangelicam doctrinam docentem, veritatis panem e suggestu publico in foro frangentem.

Res in mentem revocat quae mox descripsit Sienkiewiczus de Petri sermonibus ad Ostrianum, nisi quod adest hic inter audientes Paulus, barbati senis et canitie venerandi imagine expressus, epistolaram solim sustinens laeva, dextera calamus, cui genuflexus discipulus atramentarium praebet.

Verum non tam circumstantium aedium adspectu, aut vestium specie, sed ipsa adstantium facie et media in Etruria, et medio saeculo decimoquarto inter pictoris aequales versamur. Exiles et lenes mulierum virorumque formae, flavae plenique comae isque membrorum habitus, qui sive a Spiritu sive ab Orientalium subfuscō plerumque ore quam maxime abhorreat.

Nihilominus quis dixerit quanta in colorum varietate et splendore, quanta in rebus vel minimis redendis, suavitas atque peritia renideant?

Quae cum consideraveris facere non poteris quin hac etiam vice aequalibus auctoris plaudas, quibus tam pium, suavemque artificem derivato ab Angelis nomine placuit summa laude compellare.

LAELIUS.

POPULARE HELVETIORUM THEATRUM

QUAE Bavarī per oppida et urbes suas felici ausu tentarunt, et hoc ipso in commentario I. Antonelli quondam descripsit (1), ea aemulantur Helvetii, neque ii tantum qui, Germanico sanguine, adines Bavaris censemur, sed et ceteri Latina orti gente, qui Helvetica alpium iuga colunt; populare dico theatrum, ubi rustici montanique agunt, cives autem frequenti multitudine caveas complent.

Helvetiis Germanis iure gratae prae ceteris sunt fabulae illae, quae suae gentis suaevae reipublicae clarissima gesta resque memorandas celebrant, Wilhelmi Tell memoriam, Winkelried historiam, Semperianae pugnae victorem. Quamquam huiusmodi fabulis dramatis nomen haud plane convenit, cum nullo discrimine res innodetur, sed simplex atque soluta in seriem quamdam effluat, ordine historico, tamquam tabularum exhibet eos praeseferens evenia, qui virtutis atque fortitudinis splendore magis eluceant.

Sunt vero huiusmodi feriae Latinis etiam Helveti foederis sociis, veluti alpestre illud poema, quod Daniel Band-Bovy ad auspiciandam solemniter Helvetiam artium recognitionem scripsit et Iacobus Dalcroze musices concentibus vestivit. At rei aptius praebet exemplum fabula a Philippo Godet scripta et duodecim in actus distributa, cui titulus *Neocomum Helveticum* (*Neuchâtel Suisse*), ut quinquagesimus annus ab illa republica condita celebraretur.

Iucunda haec quidem visu et auditu; pergrata vero eaque meliora non desunt, quae novae tragediae comoediaeve proprius accendant. Cui necessitatibus optime consuluit Adulphus Ribaux, oblatō sibi mandato ab Aventicana Sodalitate litteris augendis

constituta. Aventici enim Romanum amphitheatrum paene integrum exstat adhuc, ita ut nihil optabilius esset civibus quam fabulam veteri ex historia proditam in eo actam spectare. Fecit, inquam, optime Ribaux, Iulii Alpini historiam in argumentum selgens iuxta tradita a Cornelio Tacito, Iulium Alpinum ob Helveticos in imperium Romanum concitatos, post Aventicum occupatum, Caecinae iussu interemptum. Historiae fabulam scriptor contextit commenticias amoris vicissitudines exprimens: Septimum equitem Romanum Aventicum cum venisset ut Faustinam Diomedis quaestoris filiam uxorem proceret, atque Iuliam Alpinulam, Iulii Alpini puellam, vidisset, novo igne corruptum; Faustinam aemulatione suadente Iuliae patre orbatae minitari, ni viro renuntiaret se eum, quem Christianorum coetus adire noverat, in ius vocaturam; Iuliam spe deiectam et amoris plenam sibi mortem inferre: Septimum de-

Plausus laudesque, uti diximus, huiusmodi fabulis non defuerit; ad ea vero saepius agenda obest scenici apparatus pretium, ut temporis acti loca, arma, vestes ad unguem reddantur. Quae cum recognitasset Ribaux, ne forte oppidorum aerarius ruinam scena pararet, inauditam hactenus in sententiam venit, ut rusticorum, ut opificum humilia facta moresque in scenam prodirent. Qua in re tamen id praesertim curavit, ut suae gentis praeceptuam indolem, quo posset meliore studio, referret, simplicem sane sed integrum, sed incorruptam, domesticaque virtutis ad exemplum praebendum prorsus optimam.

Huiusmodi Helvetica popularia dramata sunt; recteque aut ex patrum gestis, aut ex populi frugib; deducuntur; hic enim esse decet popularis theatri finis potissimus, ut convenientem multitudinem cuiusque aetatis, sexus, ordinis spectaculum

B. Angelici Faesulan tabula Petrum apostolum referens Christianos admonentem.

(Photographice expresserunt Fr. Alinari, Florentiae).

nique moerore confectum et antiquitus acceptis vulneribus iterum hiantibus, ad letum brevi adduci.

Pulcherrimam fabulam rusticū, ad hoc patienter eruditū, an. MDCCXCIII egerunt concordi spectantū plausu, terque quaterque actionē iterarunt. Exemplum uberrimos protulit fructus: etenim post annos tres Gransonii ad Neocomi Helvetici lacum coetus coivit, ut Caroli, Temerarii nomine celebris, Burgundiae ducis, historiam in scenā ederet, victoriaeque exhiberentur, quibus ab Helvetiis vir fortissimus exsuperatus est. Pecuniae summa ingenti coacta, mandatum dramatis scribendi Adulpho ipsi Ribaux tributum est; et anno MDCCXCVII lunio mense in foro ante Gransoniam arcem novum drama est peractum. Aspera quidem ac severa actio, ubi historia rigide servatur, nullaque amoris fabulosa oblectamenta immiscentur, *Oedipi* aut *Macbethi* dramatum perquam similis.

Mox Payerne oppidum in certamen descendit, ubi fabula, civium mandato ab eodem scriptore exarata, data est ex titulo *Bertha regina*, casus recolens piissimae illius regalis foeminae saeculo x celebris, cuius cineres in ipsa oppidi abbatia asservantur.

huiusmodi ad bonum rectumque, veluti schola, instruat, erigit.

A. COSTAGGINI.

DE MUPERIS EFFOSIONIBUS CRETENSIBUS

Et antiquarum cultus rerum, et patriae caritas imperant, ut aliiquid de Cretensibus effosionibus, quae Italica ibi fiunt curante republica, nos dicamus, nos qui exterarum nationum diligentes vocationes illic narravimus; non enim ita pulcrum est aliena celebranda querere, uti turpe est sua, quae mereantur laudem, praeterire silentio.

Satagentibus itaque illic italicis Caietano De Sanctis, Aloisio Savignoni, et Friderico Halbherr, qui postremus nostratis ad rem in insula constitutis praest, absoluta sunt omnia, quae scrutandas occidentales Cretae provincias spectant, et quae ad effossiones Axianas pertinent, necnon ad animadversiones in reperita.

Plura simul explorata inter Cydoniam et promontorium Kutch (Phalasarna) ex inscriptionibus et cimeliis, uti vocant, messem dederunt; quae De Sanctis inierat in provinciis Selini et Spakia talia fuerunt, ut

(1) Cfr. an. II, n. XXI.

Massiliensis templi S. Mariae prospectus exterior.

CUSTOS MASSILIENSIMUM MARIA.

(NOTRE-DAME DE LA GARDE)

Non quae turrigerris undique moenibus,

Non quae prempalat milite plurimo,

Non quae bolent armis,

Urbi et postibus invia.

Prestaria perterrita cura satellitum,

Armatis nisi rex adsil ab astere

Sannus, atque supernis

MENIS TERRA agmina.

O le Massiliam certe adamantino

Producere digna quae, pia, Caecilia,

(Ergo quae Docimque ut, Elegit)

Custodes tibi legorians, tuumque meo

Gaudes, Gaudes natus, dilete ferido,

Presti quod: regis interpet: occidit: ausus;

Gaudes collis malignus, qui da armis, tendit;

Principes palles debita.

Iam qui patet miles, Pudica, venustus;

Quoniam non mihi, natus, nequoris

Quoniam natus urus

Pandui, consula nubibus;

Quoniam non mihi, se loca superbiens

Prodit aliae natae, grandis ut area,

Quoniam comprehendere totam

Conspectu licei unico;

Hoc in parte, inga tu super edito

Ampliusque memoribus dices, et aurum

Inssisi Seminacrum

Droce surgere Virginis.

sum indicatio lectio: Viri quoq; oboe

sum indicatio lectio: Viri quo

crula, et quamplura ex aere, ferro, marmore. Quid nunc de his, qui nuper credebant et praedicabant scribendi artem Mycenaes ignotam? Atque haec supplex quotidie crescit idolulis, betilulis, lammis; et haec omnia scripta sunt signis accuratiis, exiguis, hieroglyphicum quid habentibus, parumper vero diversis ab iis, quae Gnoissiae tradunt effossiones. Atque hinc licet arguere scribendi artem septem aut octo saeculis innotuisse prae graecis inscriptionibus, notis Phoenicibus exaratis. Quamdiu vero Cretae fuerunt, si iam eo tempore diversitas intra regionem et regionem eiusdem insulae invaserat? Ingens Italis locus vindicavit maiorum suorum gloriam; saepius quippe Vergilius Cretam Etruscis Teucrisque consanguineam dixit.

G. P.

LIBRICE PER ORBEM COETERUM
DE AMERICANARUM RERUM OSTENTU
AD URBEM UROPOLIM

L
De urbe Uropolitana Buffalo.

En porrectum et caeruleum lacum!... Aura leniter spirante, undae nunc acclives assurgent, nunc declives se demittunt, quasi mutuo se reficiant ludo. Undique velivolae et vapore actae naves aliaque navigia, quae citato cursu aquas sulcant, procul in conspectum veniunt. Profecto! universa naturae amoenitas oculos magis magisque recreat; namque ad lacum Erie adstamus, ad quem, relicta Washingtonia, magnis itineribus tandem pervenimus.

Lacus Erie unus ex quinque ingentibus illis et egregius Americae lacibus est, quorum magnitudo et amoenitas omnibus viatoribus iure admirationi sunt. Quae vero regiones lacum circumdant, eae plerumque aequae, nullique conspicuntur montes; qui si adessent, naturae amoenitas oculis gratior esset atque iucundior. Immensam autem lacus magnitudinem tum effingere licet, quum, adhibito geographiae studio, compertum habuimus, lacum ducenta viginti milliaria longum esse et quadragesima octo milliaria latum.

Quo cognito, in lacum denuo prospicientes facile animadvertisimus, omnia, quae videmus, navigia Uropolim cursum tendere. Itaque quum et nobis firma stet sententia illuc propere contendere, velocitatem laeti insilamus et, prora aquas quiete sultante, Uropolitanam historiam breviter anquiramus.

Uropolis, seu Buffalo, quae urbs ab usu Americano nomen accepit, minus antiqua est, quam induta. Quippe oppidum anno 1801 aedificatum, et anno 1813 militum statio factum, eodem anno, quum bellum Canadum inter et Foederatam Rempublicam flagrabat, ab Anglis victoribus igne deletum est. Pace restituta, oppidulum denuo aedificatum, quum commercium, fortuna aspirante, quam maxime floraret, iam anno 1812 dignum evasit, quod « urbs » declararetur; nam, quum anno 1825 canalis ille eximius, qui flumen Hudson et lacum Erie coniungeret, tandem perfectus esset, Uropolis et commercio et divitiis gradatim locupletata est. Paulo post permulta viae ferreae, quae suum in urbem dirigebant cursum, non parum commodi attulere et utilitatis. Quibus rebus fieri non potuit, quin, operosis Americanis ductibus, urbs industria, situ ad commercium idonea, magis magisque in dies amplificaretur.

Lacus Ontario ad septentriones versus non longe distante, urbs eo loco, quo flumen illud Niagara e lacu Erie effluit, amoene sita, sese iuxta fluminis

ripam quinque milliaria extendit. Quocumque oculos curiosi coniecinus, purae viae, bene stratae, birotis hodiernis aptissimae, plerumque arboribus umbrosis - mirabile visu - consitae et ornatae, vere recreant. Quae aedificia ad caelum minantur et quae domicilia humiliora sunt, ea, amoto multo sumo, munditiae speciem prae se ferunt atque elegantiae.

Praeterea in variis urbis partibus quadrata prostant propatula, viridi gramine et monumentis decorata; quae inter loca amoenum Lafayette propagulum sine dubio eminet. Porro venustissima, quae in urbibus Americanis coluntur, viridaria etiam huic urbi magno ornamento sunt. Viae, quae pulcra haec coniungunt viridaria, caelo sudo, variis vehiculis plane refertae mirum praebent aspectum; quo viso, iam nemo inficiari potest, quin permulti Americani, divitis comparatis, incredibili fruantur luxuria.

Plurimi ex ducentis sexaginta millibus incolarum e Germanis oriundi sunt, qui tamen, ubi primum negotia ex sententia cesserunt, vitae americanae se adeo adiunxere, ut, abiectis patriae moribus, vix quidquam Germanici in iis restaret; quinimo eorum cognomina in anglicam linguam mutata vix possunt recognosci: exempli gratia, cognomina « Kuechne » et « Kugel », mutatis literis, « Kitchener » et « Cugley » evasere.

Ad hoc urbis situs eo illustrior fit et iucundior, quo facilior ad varia voluptatibus accommodata loca patet aditus. Quippe, cataractis Niagarensibus non longe remotis, ampla illa, quae Grand Island vocatur, insula ad fruendas voluptates apprime commoda prope ab urbe abest. Itaque non iam miramur, quod haec urbs, omnibus consentientibus, constituta sit, in qua illa, quae ingenium et industria americana pepererunt, opera palam proponerentur. Verum de ostentu hoc alias, ne longior sim, dicam.

Valete igitur et quo animo hodie me prosecutis, codem et in posterum me persequamini.

Chicagine, kal. Iunii MCM.

H. DOSWALD.

ARABUM MORES⁽¹⁾

MAGNA, fateor, cum voluptate versabamur in viridario inter hosce sermones, meque recreabant mirifice susveolentum herbarum genus, pomorum arbores variae, multiplices et multiformes ubique flores. Erat quoque murmurantium aquarum rivulus, industrie clausus cohibitusque manusactis hinc inde, qui in lacum influebat, ubi varia piscium species. Hospes quaeque explicabat, et aperte dico me plura audivisse et vidiisse, quae in libris uostris, qui rem herbariam spectant, minime continentur, aut, si contineantur, leves nos et praecipitores nostri praeterimus. Illic autem non flos, non herba, non arbor, cuius medica virtus dominum lateret, quam ille non doceret, cuius historiam, Orientalibus uti par est, fabellis immixtam non enarraret. Meque obstupescente, addebat, se vix mediocriter tali scientia, apud incolas communi et vulgari, imbutum; hos passim, avorum et abavorum eruditio voce, plura, longe plura cognoscere, et haec tradita suis olim in libris Souliman ben Daoud, quos periisse confitentur; inde hausta maiores, priscos memoriae mandasse, posteris credidisse; ita nunc magna fide, religione magna servata, et habere, et credere filiis ac filiabus servaturis pariter, et habituris, et credituris. Quae ego, maxime si de remediis, quae ex herbis cuique praesto sunt, agatur, et probo, et laudo; nihil enim experimento certius tot saeculis toties probato; et utinam nostros apud villicos etiam ista valerent! utinam doctrina haec, utinam haec praxis in scholis agriculturae

(1) Cfr. num. sup.

partem haberet, eamque amplissimam atque honestissimam! Atque illud Vergili redibat in mentem:

O fortunati nimium, sua si bona norint
Agricolae!

Ego, si fas, de libro confiendo cogito, in quo exemplaria congeram singularum herbarum, singulorumque florum, breviter descriptis morbis, qui beneficio singulorum pelluntur; sitque hoc ad salutem hominum; ad iucunditatem autem vestram quod attinet augendam, historiunculas illas fabulosas notabo, quae et ad supellectilem litteratorum hominum, qui vos estis, et ad incrementum poesis aliquid conferre videantur. Numquid, si haec ultima mittam, edetis?

At ecce servus quidam duas ferens in argenteo vasculo epistolas, quarum alteram cursor ad rem dimissus, alteram publicus tabellarius portaverant. Solvit nexus legitime Donnetius, et mihi (dimisso servo, iussuque ei dato de curandis parandisque mulis duobus totidemque equis ad iter, inclinato sole in occiduum, ceteris autem uti de more quoties herus abiret), mihi, inquam, ait: — Nonne tu curiosus hominum bonis ortus es divis? Una tecum venturus ea videbis, quae nunquam hactenus, resque visas fideli oculorum tuorum testimonio narraturus firmabis. In oppido Baiseur (nescio an recte scribam, certe ita gallico ore nomen sonaret), quod oppidum pagi pars est, mortuus hac nocte est Sidi-Mohammed-ben-Abdullah-ben-Abubekre (?), vir plenissimae aetatis, atque idem dives; solemni efficeretur funere, quo maxime fieri potest; hoc enim placitum praesidi provinciae, apud quem ille plurimum gratia valebat; ita sacerdotibus, nam iis gratiosus erat religione ac donis; denique ita populo, cui semper aderat necessitate aliqua, vel casamitate prementibus. Una viabimus. At quum nostro in pago versetur Minorita quidam sodalis, Aegyptiana sibi credita coenobia invisurus, cumque is circa meridiem in latifundum montanum meum crastino die sit venturus, ibique fortasse aliquandi moram facturus ut Christianis, qui sunt ibi, consulat, tu mecum una illuc adstabis, uti et qua pars est reverentia excipiatur, et una mecum hospitem soleris adspectu et alloquo. Haec enim monent epistolae.

Laetissimus annui, nam haec ultra desideria mea contingebant, spemque omnem eundi, et abeundi superabant; nihil enim acerbius mihi quam diutius hebdomada eodem in loco morari. Discedimus ergo in tabernam kafeariam, quam servus matutinus scopis verrens mundaverat, paraverat, et de more quotidiano instruxerat. Plures otiosi illic Arabes, uti semper, sedebant, sermocinabantur, fumo, kaffeo, potionibus dabant operam. Donnet in limine stetit, palmisque simul percussis, erexere omnes ora, et in eum intuebantur intenti. Tunc ille: — Gravia vobis annuntio: Sidi-Mohammed... (etc.) praeterita nocte abivit, iamque proprior Prophetae magno est!

Tacente Donnet, singuli, sua quisque vice, exclamabant:

Allah unus est ingens, et Mahmud Propheta eius!

Ego — prosequutus est Donnet — abibo in solemnia funeris; quid ad vos, et quid cuique vestrum videtur?

Tunc nonnulli, desidia credo, excusare se quod ire non possent; hic domesticis negotiis districtus, ille valetudine, alius equis deficientibus, alius alio. Composita hora eundi, demigramus; equites fere decem, muli viginti, servi, pedissequi, praeeentes intra triginta plus minusve. Ego semper cum Donnettio meo viam agebam, si tamen via dici posset aspera et praerupta et aspera per montes semita. Via apud Turcas, si naso aliquam excipiemad invenias, quod vel difficile reor, illic etsi semper aliae, semper tamen easdem sunt. Ubi superatus ascensus montis est, aqua in supremo planities in orientem solem obversa, viridi herba constrata, arboribusque ilignis, robustisque hinc inde saepius frequens.

Sol nobis erat a tergo; deorsum oppidi, in quod tendebamus, domus, muri, viridaria domibus adiacentia apparebant. Tunc mihi Donnet — nam aliis concitantibus equos et longius abeuntibus, nos ferme ultimi equitabamus: — Cave ne, videns nova et risu digna, cave ne rideas; nihil dico tibi, si quid lepidum tibi audieris; nam

SOCIIS MONITUM

Socii, qui ad nos litteras miserunt in commentarii bonum aliquid hortantes ne credant, quae sumus, spreta prohibent quominus hoc modo singulis satis faciamus. Pro certo contra habeant eorum verba magni apud nos esse, nosque sedulo propositis ab ipsis rebus intendere.

Itaque qui, arrepta occasione ex scripto P. d. V. « de Paschali curru et Columba Paschatis Florentiae » cum sequenti A. Fumi scripto conlato « de Divina Spiritus representatione apud Urbevetanam civitatem », certiores fecerunt se aegre ferre plura eaque amoena et decora in operculi pagina inseri, quae, cum totius anni numeri in volumen collecti fuerint, operculo ipso ablato, amittantur, sibi persuadeant nos, re perpensa, ad ipsis morem gerendum esse proclives. Quid autem de capite, quod « Per Orbem » inscribitur, orbis terrarum eventus praecipuos recolente? Ne maioris momenti argumenta praetermittantur ipsum etiam commentarii corpori, ut ita dicam, adiiciendo, menstruum efficere in animo est. Priusquam vero mutationem hanc aggrediamur, socios omnes ad suam sententiam proferendam vocamus. Numerus plurium dijudicabit!

Vox Urbis.

PER ORBEM

FAUSTA perraro hoc in itinere referre datum fuit, ut facere non possim quin ea prae-nunciem, quae Melita in insula ad proximas angustales ferias parantur. Pal-Veish aedicula est in Notabile Melitae urbis suburbano, cuius in cacumine Iesu Redemptoris aeneum auratum signum, brevi, si fausta cuncta cedant, micabit. Coetus ad rem Melitae ex primoribus civitatis coiverat, qui et locum eligi et aes colligi, et statuam confici, et erigi denique conlata opera videret. Hi studio assiduo sane et mirabiliter libellarum ad septem usque millia collegerunt, omniaque tam optime sunt moliti, ut nihil iam, praeter ipsam signi erectionem, reliquum sit. Quod itaque ex ipso aediculae tholo per montium iuga eminebit in totum insulae ambitum, Melitensem terram, tanto iam sacratam fidelium Christi militum sanguine, Redemptori Iesu in saeculum sacram obtestabitur.

Redeundum vero post haec ad assuetam calamitatibus refertam odysseam. Almeida Lusitana urbs procella horribili vastata est, unde sata vineaeque abrasa solo, unde fratres agricolae tres fulmine percussi, unde propagatur iam tempestatis furor ad proxima loca Cargello et Valverde, eumque terraemotus minae per meridionalem regni partem comitantur.

Terra motu pariter agri circa Caracas Venezuelanae reipublicae urbem concussi sunt; dum in Pennsylvania, quae ad Portum-Regalem hiant carboniferae late fodinae, igniti aeris incensione dirutae abditos per suas latebras opifices oppresserunt. Effessorum agmen audax in contubernium salutem descendit in foveas, multaque praestit ad eos sospitandos; nonnullos tamen perire per ignota prorsus terrae viscera fatale fuit.

Lisepalo in portu, aquosi vaporis vi praepotente, prosiluit in *Helena* navigii visceribus candens cortina, circumque adlaborantes nautas, deictis fragmentis, mala morte interfecit. Germani similia viderunt Kiel in portu, dum loricatam navem in fluctus primum immittunt. Trabes enim duae ad eam fulciendam defixa igne repente correptae corruerunt, opificesque ruina sua et flammis necarunt.

Procellarum ac tempestatum maximam perniciem lugent incassum Galli agricolae, qui Carneaux urbis circa moenia morantur, valles suas

fertiles aquis obrutas, pontesque tumente earum rabie divulos, fruges fructusque densa grandine prostratos videntes. Dani lamentabili choro accedunt, multis et sui regni provinciis, Italiisque etiam omnes, qui Pedemontem vel Longobardiam ceteraque subalpinas regiones incolunt. Vix enim candidis ex alpium iugis nix aestu resoluta est, rivos, torrentes, flumina, lacus inflavit, tumefecit, undasque praeter aggeres impulit ad subiectas planities inundandas; quae quanto frugum pecudumque detimento acciderint quisque coniectabit. Contra hinc inde nunciatum est hiemis rigores non esse remissos, prouti Perth in Scotorum provincia, quae his adamussim diebus, nive indesinenter cadente, sua iuga iterum albanticia vidit.

Marinae procellae montanis succidunt; earumque furore obstupescunt adhuc Iberi nautae Almeriae portus incolae, qui ex Gallica classi toto cursu aufugere per obstrepentes fluctus navigationi admirati sunt; ne dicam de piscatoriis aut mercatoriis navibus suis, quae ad portus antemurales properarunt veluti usum ad propugnaculum salutis.

Operiorum desertiones dinumerare si velim, quae quindenos per dies initae, compositae, renovatae, repressae, expletæ sunt, volumen atramento compleam. Itali, Galli, Iberi obnoxii civili huic morbo praecipue videntur; mox ingenti desertorum multitudini accedere sese Hungari parant, Acinci iuxta moenia.

At dum haec ubique gentium geruntur, Rigae, ad Baltici maris litora, publica solemnisque inauguratur industrium artium recensio ad centenariam illius urbis solemnitatem celebrandam. Quarum ferme opera quae commoda centum per annorum curriculum hominibus pasta sint innumerabilia esse scimus; incommoda autem quae in communem vivendi condicionem vicissim irreperint, haec, quam lugemus, desertionum consuetudo luce clarius edocet.

Miserrima enim toties contingere oportet quoties in cultum hominum ingenium non nisi quae terae sunt appetat, quae tamen etsi forte aliquando assequutus fuerit, inania, vana, falsa omnia experietur. Exemplo et monumento fuit recens Ucewski ille Russus ex urbe Grazkow, qui licet Croesi opibus dives, fodinarumque russarum maximus dominus esset, tamen infelici animi cqua laniatus pulsusque est adeo, ut sese sub ferrearum vehum rotas proiecerit, et pessima morti tradiderit.

Ferialia excipiunt contristatam tot malis viam. Berolinenses enarrabunt, qui in celeberrimo marmoreis signis urbano foro, post Caesarum et principum sue gentis statuas detectum mox praebuerunt monumentum Othonis Bismarckii memoriae sacrum. Viro sane Germanici imperii assertori decebat Berolinenses marmoreum signum perquam ditissimum ponere. Dedicationis orationem De Bulow, imperii cancellarius, eloquentissime habuit, viri laudes contexens, qui Germanorum summus et Germanicae potentiae primus artifex evasit. Quot plausus ex immensa multitudine in perorantem sint elati nemo dixerit; tunc autem patriae atque imperatoriae familiae omnia populi universa voce iterata, quum Wilhelmus ipse Caesar omnium primus lauream coronam, inter ovantem turbam, ad signi pedes appendit.

VIATOR.

VARIA

Rhinoceros albus.

De hoc, apud africos venatores, quasi de Phoenice sermo erat. Exstitisse credebatur; nemo viderat vivum; itaque aut de eo fabulari, aut extinctam inconsulta venatione speciem plerique ferebant. Nunc res in aperto est; quippe prefectus provinciae, quae Natal dicitur, cum incederet silvas perscrutaturus intactas, una cum suis quinque rhinocerotes albos pascentes vidi ad confluentia Umfolotiorum. Apud hosce steterunt progressi, et proximi intra metra circiter duodeviginti. Belluae primum incuriosae, mox, odoratu monente aliquid subesse periculi, abiurunt. Iussum itaque, cautumque poenis durissimis multæ et carceris ne quis terreat, laedat, occidat ex hisce, ut species, ad exiguum redacta numerum, servetur, nec dispereat penitus a terra; non enim supra viginti rhinocerotes candidi vivere putantur.

*

Iocel.

Indicia febris deficientia.

Aegrota medico: — Integra me nocte, Aesculapi mi, febris me divexavit. — Aesculapius: — Obrigisti ne, domina, frigore? — Infirma respondit: — Ad rigorem, et ultra. — Adeone, ut stridor dentibus esset? — Aegrotans: — Minime experta sum stridorem dentium. — Ecce? — Quia dentes, ut vides, singulis noctibus, dormitura super abacum depono.

P. d. V.

